

Samfund, individ og religion

Giddens og senmoderniteten

Hvordan kan man karakterisere det samfund, vi lever i, og som vi normalt kalder "det moderne"? Ja et kært barn har mange navne. Hvis man fokuserer på arbejdets organisering og produktionsforholdene, kan man beskrive samfundsudviklingen som en række epoker, der afløser hinanden: Samfundet blev *moderne*, da industrisamfundet afløste det førmoderne landbrugssamfund. Samfundet kan også kaldes et *postindustrielt samfund*, fordi vi ikke længere lever af at producere varer – nu producerer vi viden i stedet for, og derfor bruger vi også betegnelserne *videnssamfundet* eller *informationssamfundet*. Samtidigt har udviklingen i vesten også været præget af øget økonomisk vækst og velstand. Denne tendens er i fokus, når man bruger betegnelsen *forbrugersamfundet*. Andre taler om, at samfundet i dag har forandret sig så meget, at det er ikke længere kan beskrives som et moderne samfund, men at det er nødvendigt at anvende begreber som det *senmoderne*, *hyperkomplekse* eller ligefrem det *postmoderne samfund*. Atter andre samfundsbeskrivelser fokuserer på den teknologiske udvikling og muligheden for at kommunikere med alle dele af verden ved hjælp af internettet i *netværkssamfundet*. Vi siger også, at vi lever i en *globaliseret* verden, hvilket populært sagt betyder, at verden er blevet mindre.

GLOBALISERING

Globalisering karakteriserer en stadig stigende kulturel og økonomisk udveksling i verden. Den kommer til udtryk gennem to drivkræfter. Den første er teknologi, som betyder, at transport og kommunikation bliver stadig billigere samt gør handel og anden udveksling såsom turisme mere økonomisk attraktiv. Dermed skaber globaliseringen betragtelig velstand gennem øget handel. Den anden er politik, hvorigennem regionale ledere laver forpligtende aftaler om at fjerne tekniske handelshindringer. Politisk er globaliseringen i det nye årtusinde blevet et dominerende emne overalt i verden.

De forskellige betegnelser for samfundet forsøger alle at indfange de nye strukturer i samfundsudviklingen i den vestlige verden, som særligt har taget fart inden for de sidste 50 år. Én af de samfundsbeskrivelser, som er meget anvendelig i denne sammenhæng, er den engelske sociolog Anthony Giddens' teori om det *senmoderne* samfund. Begrebet senmodernitet dækker ifølge Giddens over moderniteten i sin mest radikale form. Det betyder, at samfundet forandrer sig med en særlig dybde og hastighed, som stiller

nye krav til individet. Giddens siger, at senmoderniteten først og fremmest er kendetegnet ved sin *dynamiske* karakter. Selvfølgelig oplevede man også forandringer i samfundet i det traditionelle eller førmoderne samfund. Men forandringerne havde ikke samme styrke og omfang, og de foregik frem for alt ikke med samme hastighed som i den senmoderne verden: Vi får nyheder fra hele verden hjem i vores stue, vi kommunikerer med elektroniske hjælpemidler, som stort set var ukendte for 30 år siden, vi kan handle med virksomheder på den anden side af jorden osv.

Samtidig er verden specialiseret. Vi bruger specialviden, som vi får adgang til gennem medierne. Vi betjener os af sundhedsvæsenets eksperter, politikere omgiver sig med kommunikationseksperter, og vi uddanner hele tiden nye eksperter i uddannelsessystemet. Denne forøgelse og udveksling af viden medfører endnu et træk, som er karakteristisk for den senmoderne, nemlig *refleksiviteten*. Hermed mener Giddens, at senmoderne mennesker reflekterer over viden; tænker over og overvejer, hvordan denne viden kan bruges. Egentligt er det jo ikke nyt, at mennesker tænker over og overvejer deres situation, men den senmoderne individ har adgang til en uhyre mængde information, og det skaber mulighed for et højere refleksionsniveau.

Traditionens betydning

En væsentlig konsekvens af samfundsforandringerne i senmoderniteten er traditionens ændrede betydning og rolle. Tidligere strukturerede traditioner det sociale liv. Det vil sige, at det var almindeligt og naturligt, at unge overtog forældrenes værdier, holdninger og sociale status. Helt enkelt sagt blev sønnen landmand, fordi hans far var det. Traditionerne var grundlaget for det sociale livs organisering, og de var med til at forme det enkelte menneskes liv samt give stabilitet og tryghed. Det betød også, at tradition – forbundet med religion – kunne give svar på livets store fundamentale spørgsmål: Hvem er jeg? Hvor kommer jeg fra? Hvad er meningen med mit liv? At leve med og i traditionen gav altså en følelse af sikkerhed og sammenhæng *både* i det konkrete hverdagsliv *og* i forhold til en overordnet *mening*.

Men ifølge Giddens er traditionens rolle ændret fundamentalt i senmoderniteten. Den har mistet sin autoritative karakter, og det betyder, at individet kun handler i overensstemmelse med og henter sine svar i traditionerne, hvis det giver personlig mening for den enkelte. Traditionen er også blevet gjort til genstand for den refleksive proces, og individet er sat fri fra de forpligtelser og normer, som ellers er blevet legitimeret gennem traditionen. Det betyder også, at hvis man i dag lever efter 'gamle' traditioner, gør man det på baggrund af et selvstændigt valg: Man kan fx have valgt at følge traditionen i sin familie og lade sit barn døbe i folkekirken. Men

først og fremmest oplevede man også nye samfund. Men og de foregik frem i nye verden: Vi får at gøre med elektro- niden, vi kan hand-

viden, som vi får dsvæsenets eksper- ter, og vi uddanner nye forøgelse og ud- rakteristisk for det Giddens, at senmo- og overvejer, hvordan t mennesker tænker individ har adgang lighed for et højere

i senmoderniteten er strukturerede traditio- og naturligt, at unge tus. Helt enkelt sagt tionerne var grundla- at forme det enkelte tød også, at tradition s store fundamentale ad er meningen med ølelse af sikkerhed og hold til en overordnet

fundamentalt i senmo- og det betyder, at in- ter sine svar i traditio- e. Traditionen er også individet er sat fri fra imeret gennem tradi- ter 'gamle' traditioner, Man kan fx have valgt be i folkekirken. Men

så har man ikke fulgt traditionen i traditionel forstand – man har reflektivt valgt traditionen til.

Men den frihed, individet har fået, betyder ikke bare, at individet har mulighed for at vælge selv. Man kan snarere sige, at individet er nødsaget til at vælge – det kan ikke blive fri for det, og det bliver hele tiden konfronteret med en mangfoldighed af valgmuligheder: Hvad vil jeg med mit liv? Hvilken uddannelse skal jeg tage? Skal jeg have børn? Hvor er det bedst at bo? Er der en højere mening med mit liv? Alle disse overvejelser og valg betyder også, at friheden ikke gør det enkelte individ mere sikkert. Tværtimod. For med friheden og valgmulighederne følger tvivlen. Det enkelte menneske har ikke længere en endegyldig sandhed, det naturligt kan ty til ved at søge mod traditionen. Det må i stedet selv tage stilling til, hvilke fællesskaber det vil indgå i, hvordan valgmulighederne skal forvaltes, og hvad der i det hele taget gør livet meningsfuldt. Besvarelsen af livets store spørgsmål må derfor indgå i individets fortælling om sig selv – i dannelsen af det Giddens kalder *selvidentiteten*. Giddens mener netop, at det senmoderne individs identitet afhænger af den enkeltes evne til at holde en fortælling i gang.

Det er altså overladt til individet selv at skabe mening i sit liv – at sikre sin egen *følelse* af sikkerhed og sammenhæng gennem en selvvalgt fortælling: Hvem vil jeg være? Hvad passer bedst til mig? Hvornår ved jeg, om jeg er på rette vej? Hvad gør jeg, hvis jeg har valgt forkert? Individet er selv ansvarligt for at skabe og opretholde sin egen identitet, og det står derfor både i en langt friere og en langt vanskeligere situation.

At vi lever i *senmoderniteten* betyder altså: at individet lever i en dynamisk og foranderlig verden, hvor det udfordres af viden og information, som det må forholde sig reflektivt til. Traditionens betydning er mindsket, og individet må konstant vælge – og dermed skabe sin egen fortælling og selvidentitet. Gennem tillid og livsstilsvalg sikres følelsen af sikkerhed og sammenhæng – også i forhold til fremtiden. Vi har nu set på, hvordan samfundsændringerne påvirker individets situation og muligheder. Vores næste skridt er at se på, hvordan religion påvirkes af senmodernitetens forandringer.

Sekularisering, affortryllelse og genfortryllelse

Når vi ser på forandringer på religiøse område, spiller sekulariseringstanken en vigtig rolle. *Sekularisering* betyder verdsliggørelse. Ved sekularisering forstår vi normalt den udvikling, som har præget forholdet mellem samfund og religion i den vestlige verden siden Oplysningstiden (periode i europæisk historie fra ca. 1680 til 1800). Kirken og religionen mistede troværdighed og indflydelse i samfundet i takt med, at naturvidenskaben udvikledes og gav andre forklaringer på naturfænomener end dem, kirken argumenterede for. Udviklingen betød, at religion i højere grad blev en privat sag.

Nedgangen i religionens monopolstatus og traditionens mindskede indflydelse har gjort, at flere mennesker vælger et ikke-religiøst fundament for deres liv. Samtidigt skabes der med globaliseringen plads til forskellige opfattelser af verden. Derfor er vi i den vestlige verden blevet vant til, at forskellige religiøse såvel som ikke-religiøse livsopfattelser eksisterer side om side.

Eksempelvis er der i dag i mange skoleklasser både børn med kristen og muslimsk baggrund, ligesom der er børn fra ikke-religiøse familier. *Pluralisme* kalder vi denne mangfoldighed af tilbud om livsopfattelser og religioner. Vi siger også, at vi lever i et *multireligiøst* samfund. I en pluralistisk verden er det ikke længere muligt kun at omgive sig med mennesker med samme tro, anskuelse eller holdning som en selv.

PLURALISME OG MULTIRELIGIØSITET:

Ordet pluralisme bruges, når man vil understrege, at der findes flere af et eller andet, og i dette tilfælde er det religioner og religiøse opfattelser. Danmark har tidligere været præget af en monokultur med monoreligiøsitet, men vi bevæger os i stigende grad mod at blive et multietnisk, multikulturelt og multireligiøst samfund. Dette skyldes både, at danskernes religiøsitet har ændret karakter, og at der er kommet folk hertil med andre religioner.

Kilde: Viggo Mortensen: *Kristendommen under forvandling*.

Mange forskere har ment, at sekulariseringsbegrebet indeholdt en forestilling om, at religionen gradvist ville dø ud, efterhånden som oplysning og videnskab fik stærkere fodfæste i samfundet. Verden ville så at sige blive *affortryllet* af rationelle tænkemåder. I den vestlige verden i dag er der dog mange tegn på, at vi *ikke* bevæger os mod det religionsløse samfund. Religion er snarere blevet mere synlig i det offentlige rum på forskellige planer. Dette gælder både for den institutionaliserede og den ikke-institutionaliserede religiøsitet.

INSTITUTIONALISERET OG IKKE-INSTITUTIONALISERET RELIGIØSITET

Institutionaliseret religiøsitet betegner religiøse grupper med en fast struktur, formelle repræsentanter, dogmer samt et formelt medlemskab og en vis grad af fællesskab mellem medlemmerne.

Ikke-institutionaliseret religiøsitet er derimod en mere 'fritflydende' og individualiseret form for religiøsitet eller spiritualitet, hvor individet er frit til at sammenstykke sin egen praksis og egne religiøse forestillinger.

Et tydeligt eksempel på religions synlighed i det offentlige rum i Danmark var sagen om Jyllands-Postens Muhammed-tegninger i efteråret 2005. En sag, der har været med til at gøre islam tydelig i offentligheden som den største minoritetsreligion herhjemme. Danskerne blev i den anledning

onens mindskede
religiøst fundament
plads til forskellige
blevet vant til, at
elser eksisterer side

e børn med kristen
e-religiøse familier.
m livsopfattelser og
smfund. I en plura-
sig med mennesker

f et eller andet, og i dette
e været præget af en mo-
od at blive et multietnisk,
nskernes religiøsitet har

indeholdt en forestil-
en som oplysning og
n ville så at sige blive
erden i dag er der dog
onsløse samfund. Re-
n på forskellige planer.
en ikke-institutionali-

RELIGIØSITET

st struktur, formelle repræ-
ællesskab mellem medlem-

de' og individualiseret form
nstykke sin egen praksis og

entlige rum i Danmark
ger i efteråret 2005. En
ffentligheden som den
e blev i den anledning

konfronteret både med overvejelser om deres eget forhold til religion og om andres religiøsitet. På samme måde tages andre religiøse og eksistentielle spørgsmål hyppigere op i medierne end tidligere. Et andet eksempel er debatten om, hvorvidt folkekirken (hvor ca. 84 % af danskerne er medlemmer) skal beholde sin nuværende status, eller om den skal løsrives fra staten. Disse eksempler angår den institutionaliserede religion. Men også den ikke-institutionaliserede religiøsitet er synlig. Det kan vi især se på det såkaldte alternative miljø, som blomstrer med kurser, behandlings- og terapitilbud af mere eller mindre religiøs karakter. Ligeledes møder vi også litteratur- og filmeksempler på et ikke-rationelt verdensbillede i et ellers så rationaliseret samfund, som fx det magiske univers i Harry Potter og Ringenes Herre.

Religion eller religiøse temaer er altså stadig en del af kulturen og fungerer som en ressource, man kan benytte sig af eller lade være. Samfundets sekularisering har dermed ikke ført til religionens udslettelse, men tværtimod givet ansigt til nye former for religion og spiritualitet. Snarere end at være *affortryllet* kan det senmoderne samfund derfor betragtes som *genfortryllet*.

AFFORTRYLLELSE OG GENFORTRYLLELSE

Begrebet affortryllelse henviser til den proces, hvor videnskaberne gradvist overtager forklaringer på det, der tidligere opfattedes som menneskets, livets og universets gåder. Genfortryllelse betegner derimod den modsatte proces, hvor det igen bliver legalt at mene eller tro – og fascineres af, at der er dele af verden og menneskelivet, den rationelle videnskab ikke kan give svar på. At danskerne i højere grad interesserer sig for det uforklarlige kan blandt andet ses i mængden af TV-programmer om sjælerejser og clairvoyance, i den øgede brug af religiøse symboler i reklamer og smykker samt i Nettos salg af stearinlys med Jomfru Maria.

Religion i senmoderniteten – individet i centrum

At traditioner overordnet set har mindre betydning end tidligere, medfører ikke automatisk, at traditionen mister værdi og gyldighed. Men for det enkelte individ må gyldigheden som sagt tages op til fornyet vurdering. Individet er et *autonomt* individ – det er selvbestemmende. Autoriteten ligger hos individet, når det gælder beslutninger om forholdet til både sin egen tradition og mulige alternativer. Det betyder, at det enkelte individ går fra at være passiv bærer af en overleveret religiøs tradition til at blive en *religiøs aktør*. Det senmoderne refleksive individ må tage stilling til, om religion og spiritualitet kan være med til at skabe mening og følelse af sikkerhed og sammenhæng. Dernæst må det vælge i overensstemmelse med egen overbevisning. Individets religion bliver dermed et spørgsmål om et personligt valg!

For nogle betyder dette, at de vælger at være medlem af en specifik religiøs institution eller gruppe, som fx folkekirken, en muslimsk menighed eller et blótgilde, som dyrker de nordiske guder og naturens kræfter. For andre betyder det, at de frem for at vælge en bestemt religiøs gruppe selv sammensætter en personlig religiøsitet af elementer fra forskellige religiøse eller spirituelle tilbud.

De mange valgmuligheder kan give religiøsiteten helt forskellige og individuelle udtryk. Et eksempel kunne være Bodil, som er medlem af folkekirken. Hun synes dog, at dogmet om kødets opstandelse er svært at tro på. Troen på reinkarnation giver meget mere mening for hende. Hun har fået sine børn døbt i folkekirken, men hun har valgt navne, der stammer fra den nordiske mytologi. Hun kunne ikke drømme om at afvise naturvidenskabernes lærdom. Alligevel mener hun, der er mere 'mellem himmel og jord' og har blandt andet fået lagt sit personlige horoskop hos en astrolog. Efter gymnasietiden var hun på rejse i Indien, og der stiftede hun bekendtskab med meditation, som hun nu benytter sig af næsten dagligt, fordi hun synes, det hjælper hende i hendes personlige udvikling.

Eksemplet viser os, hvordan Bodil forholder sig *refleksivt* til traditionen. Hun overvejer og forholder sig kritisk til både sin egen tradition og til andre alternative eller konkurrerende livssyn. Det er ikke nødvendigvis afgørende, om forskellige trosforestillinger stammer fra samme tradition, eller om de indholdsmæssigt passer sammen. Bodil er aktiv og fleksibel i sin måde at bruge religion på. Sammenblandingen kan være helt bevidst for nogle, mens den er mere tilfældig for andre. Det, der er afgørende, er, om det giver mening for den enkelte her og nu. Desuden er troen en *erfarings*tro. Bodil mediterer fx, fordi hun oplever, at det virker. Det er et krav for den enkelte, at det skal 'virke for mig' og 'føles rigtigt' – det skal være *autentisk*. Individet sammensætter altså selv sin religiøsitet til det, nogen kalder 'kludetæppet' – andre kalder det "ta-selv-tro". Med et religionsfagligt begreb vil man sige, at religiøsiteten er præget af *eklekticisme*.

EKLEKTICISME

Eklekticisme betyder "udvælgende". Som religionsfagligt begreb betyder det, at man udvælger og sammensætter religiøse elementer og forestillinger, som måske oprindeligt stammer fra forskellige traditioner eller trossystemer. I den personlige fortolkning kombineres de forskellige elementer til en ny helhed.

Vi har nu beskæftiget os med, hvordan individet kan være religiøst 'på sin egen måde' i en senmoderne sammenhæng. Nogle af de tendenser, som synes at være fælles for måden at bruge religion på i det senmoderne, er altså: Individualisering, autonomi, refleksivitet, eklekticisme, autencitet og erfaringsforankring.

specifik re-
k menighed
kræfter. For
gruppe selv
lige religiøse

ellige og in-
lem af folke-
ært at tro på.
Hun har fået
mmer fra den
aturvidenska-
nmel og jord'
astrolog. Efter
bekendtskab
rdi hun synes,

til traditionen.
tradition og til
nødvendigt
me tradition,
v og fleksibel i
re helt bevidst
afgørende, er,
troen en *erfa-*
Det er et krav
— det skal være
t til det, nogen
ed et religions-
lekticisme.

at, at man udvælger
deligt stammer fra
neres de forskellige

e religiøst 'på sin
e tendenser, som
t senmoderne, er
me, autencitet og

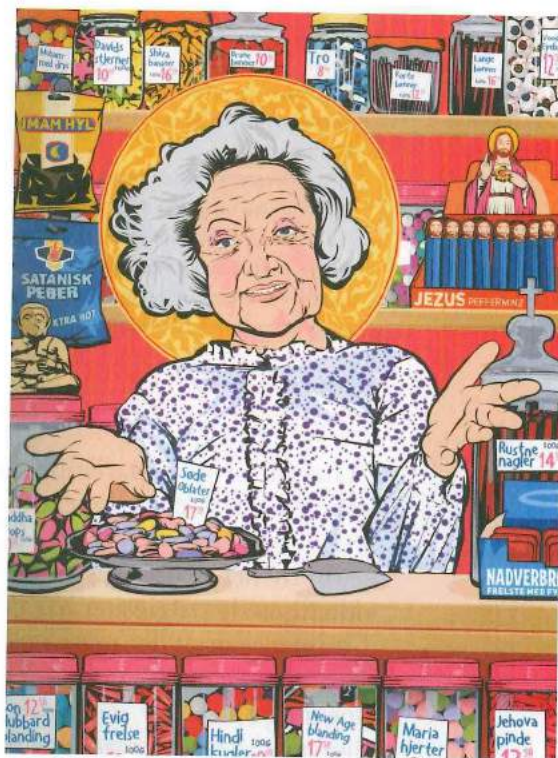
Tendenser i den nye religiøsitet – forskelle og ligheder

Vi har tidligere skelnet mellem institutionaliseret og ikke-institutionaliseret religiøsitet. At en religiøs gruppe er institutionaliseret, indebærer en vis grad af formel eller officiel organisering. Blandt bogens grupper er Scientology Kirken et godt eksempel på en religiøs gruppe, der i høj grad er institutionaliseret. Gruppen har en formel og hierarkisk opbygget struktur med kirker, bygninger, ledere, intern uddannelse og veldefinerede ritualer. Der er med andre ord en fast ramme for fællesskabet blandt medlemmerne. I den anden ende af skalaen befinder de individer, aktiviteter og tilbud sig, som vi placerer under betegnelsen new age. I new age-miljøet er det netop karakteristisk, at der er tale om en mere frit flydende religiøsitet eller spiritualitet. Fællesskaber inden for dette område har netværkskarakter, idet enkeltindivider benytter forskellige tilbud, teknikker og terapier, som bringer dem i kontakt med andre personer, de kan dele interesser, erfaringer og trosforestillinger med. Man definerer med andre ord selv rammen for det eller de fællesskaber, man indgår i.

Mellem disse to yderpunkter findes forskellige mellemformer. Eksempelvis kan man betragte de asatroende som en institutionaliseret gruppe, fordi de er et socialt fællesskab, der mødes omkring nogle bestemte ritualer. Men samtidigt adskiller de sig fra anden institutionaliseret religiøsitet ved at afvise fælles dogmer, religiøse hierarkier, kirker eller lignende bygninger osv. Ligeledes er fællesskabet i Vækstcenteret en institutionaliseret gruppe, idet fællesskabet er centreret omkring en åndelig lærer, Jes Bertelsen, og gruppen har veldefinerede fysiske rammer, men der lægges samtidig vægt på, at man kan følge andre veje end Jes Bertelsens.

Et andet sted, hvor forskelligheden blandt bogens religiøse grupper kommer til udtryk, er i gruppernes syn på officiel godkendelse. I Danmark, som i mange andre vestlige lande, har en religiøs gruppe mulighed for at søge om at blive godkendt som trossamfund af staten. Præster i godkendte trossamfund og menigheder kan blive bemyndiget til at foretage vielser, der har samme borgerlige gyldighed som vielser i folkekirken og borgerlige vielser. Desuden er der nogle skattemæssige fordele. Det drejer sig blandt andet om, at

Religion er i det senmoderne blevet et individuelt valg, hvor den religiøse forbruger kan 'shoppe' mellem mange forskellige religiøse tilbud.

skatteydere kan trække deres bidrag til godkendte trossamfund og menigheder fra på selvangivelsen. De forskellige religiøse grupper ser meget forskelligt på muligheden for at søge om godkendelse hos den danske stat. Dette hænger i høj grad sammen med deres selvforståelse. Eksempelvis har Scientology tidligere søgt om godkendelse og fået afslag, mens Vækstcenteret ikke interesserer sig for en sådan godkendelse. I 2003 blev trossamfundet *Forn Siðr – Asa- og Vanetrosamfundet i Danmark* godkendt af Kirkeministeriet som den første gruppe af asatroorganisationer. I 2006 har endnu et landsdækkende asatrosamfund, *Asatrofællesskabet i Danmark*, ansøgt Kirkeministeriet om godkendelse. I new age-miljøet er der sjældent tale om grupper, der har så fast en struktur og organisation, at de vil betragte sig selv som et trossamfund, og derfor er der heller ikke anledning til eller interesse for at søge om en formel godkendelse.

GODKENDELSE AF TROSSAMFUND

I Danmark er der religionsfrihed ifølge Grundloven. Det betyder blandt andet, at borgere i Danmark frit kan slutte sig sammen med andre i en menighed eller et trossamfund. Et trossamfund behøver ikke at blive registreret eller godkendt af offentlige myndigheder, medmindre de selv ønsker det.

Tidligere blev en godkendelse givet ved en kongelig resolution om anerkendelse af et trossamfund. Der er 11 anerkendte trossamfund og menigheder. Siden 1970 er godkendelse af trossamfund og menigheder blevet givet af Kirkeministeriet. Når et trossamfund eller en menighed bliver godkendt, betyder det, at Kirkeministeriet, efter ansøgning, kan bemyndige en eller flere præster i trossamfundet eller menigheden til at foretage vielser. Godkendelsen indebærer desuden nogle muligheder i henhold til skattelovgivningen. Der er siden 1970 godkendt flere end 90 menigheder og trossamfund. Langt størstedelen af disse har relation til en af verdensreligionerne.

Før Kirkeministeriet godkender et trossamfund eller en menighed, bliver ansøgningen om godkendelse vurderet af Det rådgivende Udvalg vedr. Trossamfund. Det rådgivende Udvalg vedr. Trossamfund blev nedsat i 1998 med den opgave at være rådgiver for Kirkeministeriet i sager om godkendelse af trossamfund og menigheder uden for folkekirken. Det er ikke udvalgets opgave at vurdere, om nogle grupper er mere respektable end andre. Udvalget består af uvildige sagkyndige inden for religionshistorie, religionssociologi, teologi og retsvidenskab.

Kilde: www.km.dk

Vi har hidtil set på variationen mellem de religiøse grupper på det organisatoriske område. På lignende vis kan man pege på stor variation inden for gruppernes trosforestillinger og praksis. Fælles for mange grupper og enkeltindivider er oplevelsen. Som en kommentar til den senmoderne individualiserede religiøsitet har den århusianske biskop Kjeld Holm sagt i et TV-interview, at der er en tendens til, at man vil erfare alting selv og ikke bare læne sig op af andres erfaringer. Men det er forskelligt i, hvilke erfaringer og oplevelser, der synes vigtige. I Hareskovens Blótgilde er den rituelle oplevelse af største vigtighed. Oplevelsen er knyttet til fællesskabet

og menig-
meget for-
lanske stat.
mpelvis har
s Vækstcen-
ev trossam-
endt af Kir-
I 2006 har
i Danmark,
der sjældent
at de vil be-
te anledning

t borgere i Dan-
Et trossamfund
dmindre de selv
delse af et tros-
kendelse af tros-
ler en menighed
tige en eller flere
elsen indebærer
0 godkendt flere
til en af verdens-

ansøgningen om
dgivende Udvalg
Kirkeministeriet i
t er ikke udvalgets
t består af uvildige
enskab.

er på det organi-
iation inden for
grupper og en-
nmoderne indi-
d Holm sagt i et
ting selv og ikke
igt i, hvilke erfa-
gilde er den ritu-
t til fællesskabet

samtidig med, at begrundelserne for at deltage er helt individuelle. På samme måde er der inden for new age helt individuelle grunde til at vælge bestemte teknikker eller aktiviteter, mens begrundelserne ofte er knyttet til den personlige oplevelse og dermed også til muligheden for personlig udvikling.